

LAVERY & ZON

Jo Browning Wroe

L A V E R Y
&
Z O O N

Vertaald door
Anneke Bok en Claudia de Poorter

Nieuw Amsterdam

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van
het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *A Terrible Kindness*. Faber & Faber Ltd,
Bloomsbury House, Londen
© 2022 Jo Browning Wroe
© 2022 Nederlandse vertaling Anneke Bok en Claudia de Poorter /
Uitgeverij Nieuw Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagbeeld © Stephen Mulcahey / Arcangel
Foto auteur © Ruby Wroe
NUR 302
ISBN 978 90 468 2856 4
www.nieuwamsterdam.nl

Voor de balsemers die naar Aberfan zijn gegaan
en voor de mensen die ze hebben geholpen.

DEEL I

ABERFAN

1

OKTOBER 1966

Er is gisteren iets verschrikkelijks gebeurd in Wales, maar William heeft er weinig van meegekregen, want het was de dag van zijn diploma-uitreiking. Hij heeft zijn studiejaar aan de Theems Academie voor Balsemen in Londen afgerond met uitstekende resultaten. Vanavond is het jaarlijkse galadiner met de dames, georganiseerd door de afdeling Midlands van het Instituut voor Balsemers in Nottingham. William, negentien jaar, verheugt zich erop, maar is vooral doodsbenauwd omdat David Melling, de voorzitter, zijn oom heeft verzekerd dat hij William eens flink in het zonnetje zal zetten.

Aangezien het tachtig kilometer rijden is naar zijn woonplaats Sutton Coldfield, iets ten noorden van Birmingham, zal William bovendien voor het eerst overnachten in een hotel, het Lace Market Hotel, samen met oom Robert en Howard, diens zakenpartner.

Tijdens het galadiner zitten bij hen aan tafel meneer en mevrouw Stroud, die een uitvaartonderneming hebben in Solihull, eveneens een familiebedrijf, en links van William zit Gloria Finch, zijn enige leeftijdgenote, net als hij afkomstig uit een familie van begrafenisondernemers. Hun bedrijf is in de Londense wijk Stepney gevestigd. William heeft een groot deel van zijn studiejaar bij hen in huis gewoond. Hij is al verliefd op de aantrekkelijke Gloria sinds hun eerste gesprek, nu een jaar geleden, toen ze bij haar thuis in de knusse keuken chocolademelk hadden gedronken, terwijl haar ouders in de woonkamer televisiekeken. Nu draagt ze een nauwsluitende zwarte jurk met lovertjes, waarin haar figuur prachtig uitkomt.

‘Chic’, zo had zijn oom de festiviteiten aan William omschreven en daarmee had hij niet overdreven. Feestelijk uitgedost en met fonkelende halzen, polsen en vingers vormen de dames een groot contrast met het effen zwart-wit van de heren – hoewel ook de manchetknopen van Howard fonkelen.

Howard is dol op festiviteiten, dol op chic. Hij had William geholpen bij het uitkiezen van een smoking en een vlinderdas en was achter hem komen staan om voor te doen hoe je een vlinderdas strikt, waarbij zijn brede kaak zo nu en dan langs Williams gezicht had gestreken, iets waar ze allebei om hadden moeten lachen.

William bekijkt het hoge plafond van de balzaal, dat is versierd met roze en witte slingers die van de ene naar de andere nis kronkelen. Boven de tafels hangen majestueuze, zware kroonluchters met enorme diamantvormige druppels en fraaie kristallen pegels. Er liggen aan weerszijden van Williams bord bijna meer messen en vorken dan thuis in hun hele besteklade, maar hij weet dat hij van buiten naar binnen moet werken. Het mes is zwaar, en het witte linnen servet, dat hij opgevouwen op zijn schoot legt, verbazingwekkend stijf.

Het is een poos geleden dat William zulke tot in de puntjes verzorgde tafels en mensen heeft gezien. Niet sinds hij deel uitmaakte van het jongenskoor in Cambridge en had gezongen bij officiële diners of andere speciale gelegenheden. Die herinneringen heeft hij snel verdrongen, maar toch is hem een verschil opgevallen. Zelfs op zijn tiende had William al doorgehad dat degenen die in Cambridge aan de eretafel zaten daar niet waren gekomen, maar er altijd al waren geweest, en dat weelde voor hen geen verwennerij was. Hier is duidelijk merkbaar dat het een bijzondere avond is, bedoeld als beloning voor deze balsemers die een avond in weelde verdienen voor hun toewijding aan hun veel-eisende, belangrijke beroep – dikwijls ook het beroep van hun grootvader, hun vader en voor sommigen hun zoon.

Na het harde werken en studeren van het afgelopen jaar is William blij zijn entree te maken in een wereld waarin je een moeilijke, maar eervolle taak zo goed mogelijk vervult, al staat er

meestal weinig beloning tegenover, afgezien van je eigen voldoening. Maar eens in de zoveel tijd mag je elkaar een schouderklopje geven en op chic gaan.

De vissoep is pittig, maar smaakt heerlijk met een knapperig broodje erbij dat hij dik met krullen boter heeft besmeerd. William gebruikt de juiste lepel en houdt de soepkom een tikje schuin van zich af wanneer die bijna leeg is. Hij merkt dat Gloria naar hem zit te kijken met een warme gloed in haar levendige groene ogen.

‘Ik ben blij dat je bent meegekomen,’ zegt hij zachtjes.

‘Ik ben blij dat je me hebt uitgenodigd.’ Ze lacht hem toe, en aangemoedigd door haar indringende blik durft William zijn been onder tafel zacht tegen dat van haar te laten rusten.

William doet zich tegoed aan het varkensgebraad, het knapperige spek en de appelmoes, en tot zijn plezier constateert hij dat ook oom Robert met stralende ogen van de avond zit te genieten. Maar tijdens het dessert ziet hij dat David Melling, die aan de hoofdtafel zit, op zijn borstzak klopt en er een velletje papier uit haalt dat hij openvouwt en over zijn bril heen bekijkt. William verslikt zich bijna in zijn trifle. Hij legt het zware bestek even neer.

Gloria kijkt naar de hoofdtafel en dan weer naar William. Ze geeft hem een knipoog. ‘Zet je schrap, nu gaat hij je ophemelen,’ fluistert ze terwijl ze zich zo dicht naar hem toe buigt dat hij haar adem in zijn oor voelt en haar parfum kan ruiken. Eerder die avond hadden ze grapjes gemaakt over wat er nu eigenlijk zou gaan gebeuren. Gloria dacht dat ze misschien ‘For He’s a Jolly Good Fellow’ voor hem zouden gaan zingen, en William, die dolgraag een nonchalante, geestige indruk wilde maken, had schertsend gezegd dat hij hoopte dat ze hem op een heel hoog voetstuk zouden plaatsen en voor hem zouden buigen.

Howard pakt een sigaret uit het vaasje op tafel en steekt hem aan. Gloria volgt zijn voorbeeld. William, die zijn longen nog altijd als het kostbaarste deel van zijn lichaam beschouwt, ook al zingt hij al vijf jaar niet meer, heeft zelfs nooit overwogen er een op te steken. Toch vindt hij de blauwige rookpluimen die door de ruimte kringelen wel iets hebben - een gezamenlijk uitblazen en ontspannen. Terwijl er uit hoge zilveren kannen koffie wordt in-

geschonken, leunen de mensen achterover in hun stoel. William wil het allemaal zo snel mogelijk achter de rug hebben. Oom Robert kijkt even naar de hoofdtafel, dan knikt hij William hartelijk toe.

2

‘Dames en heren, ik hoop dat u vanavond hebt genoten van het feestmaal.’ David Melling glimlacht. ‘En ik moet zeggen dat u er allemaal uitziet om door een ringetje te halen!’ Hij zwaait met een velletje papier: ‘Hier heb ik mijn balboekje, dames, hoewel u wellicht voor me in de rij zult moeten staan, dus wees alstublieft geduldig.’

Als het lachen is bedaard, praat meneer Melling acht minuten en tien seconden - houdt William bij - over de onverminderd hoge normen van het instituut, hun liefdadigheidswerk en hun groeiende internationale reputatie. William weerstaat de neiging om het zweet van zijn nek te vegen.

‘Maar dan nu, dichterbij huis,’ zegt hun voorzitter terwijl hij het blaadje neerlegt en zijn handen ineenvouwt. ‘In een beroep dat veelal van vader op zoon overgaat, hoewel het heden ten dage als ongepast wordt beschouwd om druk uit te oefenen op de volgende generatie, is het niettemin een hartverwarmend en heuglijk feit dat een jongeman niet alleen het stokje overneemt, maar ook nog eens goud in de wacht heeft weten te slepen.’

Gloria trekt haar wenkbrauwen op naar William. ‘Bring het voetstuk maar binnen,’ mimet ze. Oom Robert lacht naar hem. William slikt even. ‘Volgens mij is Robert Lavery van Lavery en Zoon, sinds jaar en dag een zeer gewaardeerd lid, deze week een erg trotse oom.’

Het idee dat iedereen naar hem kijkt, vindt William ineens ondraaglijk. Hij zou er het liefst vandoor gaan, maar dat kan hij niet maken, omwille van zijn oom. Niet weer. Hij dwingt zijn mond tot een glimlach en maant zichzelf tot kalmte. Zijn hart gaat zo tekeer

dat hij bang is dat je het door zijn overhemd heen zult kunnen zien bonken.

‘De jonge William Lavery is deze week afgestudeerd aan de Theems Academie voor Balsemen, wat hem niet alleen de jongste balsemer van het land maakt...’

William staart naar de vloer. Moet hij gaan staan? Zwaaien? Buigen? Iets zeggen? David Melling zwijgt. William bestudeert het drukke geel-oranje krulmotief van het tapijt en de puntige broodkruimel bij Gloria’s voeten. Waarom is het zo stil geworden? Hij dwingt zich om op te kijken. Een ober heeft meneer Melling een papier overhandigd, dat hij nu zit te lezen.

‘Dank u,’ zegt hij tegen de man, die door de hoge dubbele deuren de balzaal verlaat.

De stilte is beklemmend. Oom Robert fronst zijn voorhoofd. De snor van David Melling glanst in het licht van de kroonluchter, en hij kijkt strak naar het velletje papier.

‘Neemt u me niet kwalijk,’ zegt hij en hij houdt het even omhoog. ‘Dit is een telegram van Jimmy Doyle, van onze Noord-Ierse afdeling, en ik vrees dat het onze onmiddellijke aandacht vereist.’ Het valt William op dat zijn oom ontstemd heen en weer schuift op zijn stoel. ‘Dus, van harte gefeliciteerd, William Lavery, met het feit dat je de eerste student bent die het hoogst mogelijke aantal punten heeft behaald voor alle studieonderdelen, zowel voor de praktijkvakken als voor de theorie,’ vervolgt meneer Melling opgewekt om de stemming niet te bederven en hij zet het telegram schuin tegen een vaasje dat voor hem staat.

‘Laten we hem een daverend applaus geven.’

William staart naar zijn kristallen glas en knikt een aantal keren. Er druppelt zweet langs zijn linkerslaap.

Gloria geeft onder tafel een klopje op zijn knie.

‘We hebben hoge verwachtingen van je, William.’ Hij zwijgt even en pakt dan het telegram. ‘Helaas is er nu een andere belangrijke kwestie die onze aandacht vraagt. Het betreft de tragedie gisteren in Aberfan, waarvan u ongetwijfeld gehoord zult hebben.’ Hij leest hardop voor: “‘Gelieve te delen met alle aanwezige leden van het instituut.’” William ziet smalle strookjes van David Mel-

lings hoofdhuid door zijn zorgvuldig met brillantine gekamde haar schemeren. “Dringend balsemers nodig in Aberfan. Breng benodigdheden en doods-kisten mee. Politie heeft het dorp afgezet. Wachtwoord: Summers.” Hij legt het telegram neer en staart er even naar. Er dringt een koele, romige geur Williams neusgaten binnen: de custard in zijn schaal-tje. ‘Heren, ik stel voor dat degenen die gehoor kunnen geven aan deze hulpvraag een sterke kop koffie drinken en op weg gaan. De achterblijvers zullen in uw plaats proberen te genieten van wat er nog rest van de avond.’

William weet dat zijn oom meer had verwacht van zijn glorie-moment, maar hij is opgelucht dat de aandacht plotseling van hem is afgeleid en bespeurt een gestaag opbouwende vastberadenheid in zijn borst.

‘Ik wil ernaartoe,’ zegt hij.

Aan het gezicht van oom Robert is af te lezen dat hem dat overvalt. ‘Ik denk dat ze heel ervaren balsemers nodig hebben, William.’ Hij kijkt even naar Howard. ‘Misschien zelfs met enige rampenervaring.’

‘Dat hebben ze niet gezegd,’ werpt William tegen. Gloria zit naar hem te kijken.

‘Misschien moet ik zelf gaan?’ oppert oom Robert.

‘Dat zou je niet volhouden met je rug,’ zegt Howard meteen. ‘Geen slaap, een lange autorit en God weet wat je daar nog te wachten staat.’ Howard knikt naar William, maar hij houdt oom Roberts blik vast. ‘De jongen is een uitstekende balsemer en hij is fitter dan jij of ik. Hij kan dat wel aan.’

‘Met alle respect, ik heb geen toestemming nodig. Ik ga,’ hoort William zichzelf zeggen.

Iedereen aan tafel kijkt naar hem: oom Robert, Howard, het echtpaar Stroud en Gloria, maar dat deert William niet.

‘Goed zo, knul.’ Meneer Stroud geeft hem een klopje op zijn hand. ‘Dat zegt meer over je dan de beste afstudeerresultaten. Laat ze maar eens wat zien!’

Een half uur later staat William, warm ingepakt in zijn winterjas, op de stoep met zijn oom. Hij rijdt met twee andere balsemers

terug om zich thuis om te kleden en hun lijkwagens vol te laden met zoveel mogelijk benodigdheden en doodskisten.

‘Je gaat dingen zien die je nooit van je leven meer zult vergeten.’ Oom Robert werpt een zijdelingse blik op William, met een bezorgde uitdrukking op zijn vriendelijke gezicht. Dan kijkt hij recht voor zich. ‘Je moeder woont niet ver van Aberfan.’ Hij stopt een papiertje in Williams jaszak. ‘Je zou eens bij haar langs kunnen gaan.’

‘Dat kan ik niet. Dat weet u best.’

De mondhoeken van zijn oom gaan omlaag, zoals altijd wanneer zij ter sprake komt. Hij ademt langzaam in en uit. ‘En jij weet donders goed dat ik daar nooit vrede mee heb gehad en dat ook nooit zal hebben.’

3

Het is half een 's nachts als William met zijn twee passagiers Nottingham uit rijdt over grotendeels verlaten wegen. Roy Perry, een balsemer uit Erdington, leest nieuwsberichten voor uit de stapel kranten die de receptionist had meegegeven toen ze uit het hotel vertrokken.

'Gisterochtend, iets na kwart over negen, is de hooggelegen mijnsteenbergruimte nummer Zeven van de Merthyr Vale-kolenmijn, die door twee dagen zware regenval instabiel was geworden, ingezakt en de heuvel af gegleden. De immense massa mijnafval sleurde onderweg bomen, keien en bakstenen mee omlaag. Op de heuveltop had de zon geschinen, maar in het dorpje Aberfan, in het dal, was het mistig geweest. De arbeiders op de stortplaats hadden gezien dat het mijnafval in beweging kwam, maar de dorpsbewoners konden niet zien dat die bijna tien meter hoge muur van puin met een enorme vaart op hen afkwam. Nadat de lawine van mijnafval eerst delen van de spoorlijn, een in onbruik geraakt kanaal en een boerderij had verzwolgen, waren ten slotte ook de Pantglas-school en twee rijen huizen eraan ten prooi gevallen.

Wanhopige ouders groeven met hun blote handen in het puin. Wonder boven wonder werden er in de eerste twee uur enkele kinderen levend uitgehaald, maar vanaf elf uur die ochtend was er geen reden tot blijdschap meer geweest. Er moesten nog ruim honderdveertig lichamen worden geborgen.

Terwijl het water en de modder nog steeds van de heuvel afstroomden, schoten mijnwerkers met de schop in de hand meteen te hulp. Er was een grote toeloop van vrijwilligers in het dorp

die over de slurry klauterden. De politie uitte haar bezorgdheid over het feit dat goedbedoelende maar onervaren vrijwilligers het werk van de ter plaatse aanwezige reddingsploegen belemmerden.

De geborgen kinderlijken werden in dekens gewikkeld naar de vlak bij de school gelegen Bethaniëkapel gebracht, de dichtstbijzijnde gemeenschappelijke ruimte. De politie trachtte de kleverige slurry te verwijderen, zodat de kinderen konden worden geïdentificeerd, maar dat was zonder elektriciteit, water of ervaring vrijwel ondoenlijk.

Als Roy klaar is met het voorlezen uit de kranten, vervolgen de drie mannen hun tocht zwijgend, en algauw zakken Williams passagiers iets onderuit om een dutje te doen nu het nog kan. William zelf is klaarwakker, en het bloed raast door zijn aderen. De stroperige zwarte koffie heeft zijn uitwerking niet gemist. Nou ja, de koffie en Gloria.

Telkens wanneer hij terugdenkt aan wat er gebeurd is, reageert zijn lichaam alsof het hem daar achter het stuur opnieuw overkomt. Toen was besloten dat William naar Aberfan zou gaan, was Gloria opgestaan, had hem bij de hand gepakt en was met hem de balzaal uitgelopen naar de weelderige tuin van het hotel, waar ze hem een kus op zijn verbaasde mond had gegeven. Het afgelopen jaar had zijn terughoudendheid heel wat mogelijk intieme momenten met Gloria in de weg gestaan, en nu vraagt hij zich af of zijn plotselinge besluit om naar Aberfan te gaan haar ertoe had gebracht hem te kussen.

‘Dank je,’ had hij gezegd, terwijl zijn lichaam werd overspoeld door emoties, en haar handen in de zijne lagen zonder dat hij wist hoe ze daar gekomen waren.

‘Graag gedaan, hoor, mafkees,’ had ze lachend gezegd, en de blik in haar fonkelende ogen was levendig en hoopvol geweest.

‘Kunnen we dat nog eens doen?’ had hij gevraagd terwijl hij zich al vooroverboog naar haar prachtige lippen en zijn hele lijf bruisde van opwinding bij het vooruitzicht van een toekomst met Gloria.

Hij komt om vijf over half vier 's ochtends aan in Merthyr Vale met de lijkwagen van Lavery en Zoon, die is volgestouwd met honderdvijfendertig liter formaldehyde, instrumenten voor het balsemen en vier doodskisten van kinderformaat. Hij is al twee wegversperringen gepasseerd met het wachtwoord 'Summers', de naam van de grootste uitvaartonderneming van Cardiff. Hoewel hij in het donker reist, is het duidelijk dat hij zich in een ander land bevindt, doordat hij nu over smalle weggetjes rijdt en er in het landschap grote schoorstenen staan die dikke rook uitstoten.

Het valt niet te ontkennen dat hij opwinding voelt, ook al prikt zijn ogen het afgelopen uur van vermoeidheid. Hij voelt zich grootmoedig, heldhaftig zelfs, nu hij hier in zijn eentje door de nacht rijdt, gewapend met alle kennis en vaardigheden die hij het afgelopen jaar heeft verworven. Misschien is rampenbalseming wel zijn toekomst. Misschien zullen de komende vierentwintig uur bepalend zijn voor de rest van zijn leven. Wanneer zijn gedachten afdwalen naar zijn moeder, die nu fysiek dichterbij hem is dan in de voorbije vijf jaar, duwt hij die weg.

De laatste kilometer naar Aberfan rijdt hij om wakker te blijven met zijn raampje open. De smalle weggetjes worden van tijd tot tijd overspoeld met geel licht, en dan moet hij aan de kant om vrachtwagens met hun open laadbak boordevol glinsterende slurry te laten passeren. Boven het dorp schijnt een felle stralenkrans van wit licht, als een onheilspellend voorteken. Nu staat er alweer een in regenjas gehulde agent, die hem beduidt te stoppen.

'Balsemer?' Hij werpt een blik door het raampje van de lijkwagen. In weerwil van zichzelf schiet William bijna in de lach; de man klinkt precies als Tom Jones.

'Ja. Wachtwoord Summers.'

'Ze zullen je hard nodig hebben in de Bethaniëkapel,' zegt de agent en hij buigt zich dichterbij hem toe. 'Waar ze de lichamen naartoe brengen.' Met een schok van verbazing beseft William dat de politieagent in tranen is. Zijn gladde regenjas, plots van achteren beschenen door de koplampen van een tegemoetkomende

vrachtwagen, licht zilverwit op. ‘Ga even aan de kant staan.’ William zet de lijkwagen in de berm, en de agent gebaart dat de vrachtwagen kan doorrijden. ‘Het is aan de rechterkant, je ziet het vanzelf.’

‘Bedankt.’ William laat de koppeling opkomen, want hij is ineens extra doordrongen van de noodzaak te gaan doen waarvoor hij gekomen is.

Aberfan is fel verlicht, en er heerst een koortsachtige bedrijvigheid. Er zwermen mannen over een kolossale, vormeloze berg, sommigen in rijen, die emmer na emmer doorgeven, van man naar man, totdat de laatste hem leegt in de gereedstaande vrachtwagen. Anderen graven met een schop in de zwarte berg waarop ze staan – hun beroete gezichten als uit graniet gehouwen. William vloekt zachtjes wanneer hij ziet dat het dak van de school in een onnatuurlijke hoek uit de slurry steekt.

Langzaam rijdend vanwege alle mensen ziet hij een eenvoudig, somber ogend gebouw met een rij vrouwen ervoor, van wie sommigen op een metalen stoel zitten. Er duikt onmiddellijk weer een politieagent op bij zijn raampje.

‘Ik moet mijn benodigdheden en de balsemvloeistof uitladen,’ zegt William vlug. De agent gaat achteruit en wijst naar het stuk stoep pal voor de kapel en de wachtende vrouwen. William springt uit de auto en voelt onverwachte energie door zijn ledematen stromen. De vrouwen kijken met trieste, vermoeide ogen naar hem, en wanneer hij beseft dat zij de moeders van de omgekomen kinderen zijn, krijgt hij het even Spaans benauwd. Hij opent de achterklep van de lijkwagen en begint de jerrycans met formaldehyde uit te laden, die hij naast elkaar op de stoep zet. De agent komt helpen, en er duikt een man naast hem op die ook de handen uit de mouwen steekt. Niemand zegt iets.

De deur van de kapel zwaait open, en er stapt een man naar buiten. William schat hem begin dertig, ouder dan hij, maar een stuk jonger dan zijn oom. Hij komt meteen naar de lijkwagen.

‘Ik ben Jimmy. Jimmy Doyle.’ Hij kijkt niet naar William, maar naar wat hij heeft meegebracht. ‘Godzijdank,’ zegt hij zacht wanneer hij de kleine doodskisten ziet. ‘We hebben er een lading van